THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper of Western Canada.
אידישע וואָרט
Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year.
Est. 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

מער פאַרשטענדעניש פאַר דער אימיגראַנטישער באַפעלקערונג

אין די לעצטע יאָרן האָרן מיר גאַנצן זעלטן אַ גוט וואָרט פאַר דער אימיגראַנטישער באַפעלקערונג פון קאַנאַדע. די שטים פון די אימיגראַנטן שוינאיס איז אַזוי שרייענדיק, אַז עס געפינען זיך גאַנץ ווייניק מענשן מיט מוט, וואָס זאָלן וואָגן איינשטעלן זיך פאַר'ן אימיגראַנט. אַזעלכע זיינען אין געפאַר צו פאַרשריען ווערן שיר־ניט ווי פאַרראָטער.

אַ גליקלאַכער אויסנאַם אין דער הינזיכט זיינען די אייזנבאַנען. זיי זיינען שטאַרק פאַראינטערעסירט אין אַ בעסערער באַציאונג צו די אימיגראַנטן, ווייל אָן דער אימיגראַציע הייגט אָפּ זייער וואוילזיין אין זייער צוקונפט. און זיי קאָנען רעדן וועגן דער אימיגראַציע פראַגע מיט פיל אַזאַרטעט, ווייל זיי קומען מיט איר אין דירעקטער באַרירונג, און זיי ווייסן ווי גרויס עס זיינען די בייטראַגן פון די אימיגראַנטן פאַר דער אַנטוויקלונג און וואוילזיין פונ'ס לאַנד. זיי ווייסן פונ'ס אימיגראַנטן פון פראַקטישער מיטאַרבעטערשאַפט מיט אים, אין ניט פון טעאָריעס און סענטימענטן, ווי די בישאָפ לאַידס.

די אייזנבאַנען זיינען דערפאַר די קערפּערשאַפטן, וואָס זוכן אייפצוקלערן דעם בריטן עולם וועגן די הויכע קוואַליטעטן פונ'ס אימיגראַנט און שאַפן מער פאַרשטענדעניש פאַר אים. מיט דער דאָזיקער פאַרשטענדעניש וועט שוין זיכער איך קומען די סימפּאַטיע — ווייל די אַנטי־אימיגראַנטישע שטימונג וואָס האָט זיך ביי אַזוי אַנטוויקלט לעצטנס, איז אַ רעזולטאַט פון ביזזוויליקע הערעס אין מיספאַרשטענדעניש.

מיט אָט דעם צוועק האָט דר. ז. דזש. בלעק, דירעקטאָר פונ'ס דעפּאַרטמענט פון אַגריקולטור און קאָלאָניזאַציע ביי די קאַנאַדער נאַציאָנאַלע אייזנבאַנען, אויסגעאַרבעט אַ פּלאַן פון קאָנקורסן צווישן די אימיגראַנטישע ישובים אין מאַניטאָבאַ, סאַסקאַטשעוואַן און אַלבערטאַ, וואָס דאַרפן דער־מיטיקן די פּראָגרעסיווע אַנטוויקלונג פון די פאַרשיידענע געמיינשאַפטן. דער וויכטיקסטער רעזולטאַט פון די דאָזיקע קאָנקורסן וועט זיין, וואָס די דאָזיקע ישובים וועלן זיך דערוויסן פון די גרויסע אייפטון פון די דאָזיקע ישובים אין מיט אַ סך פון אָט די סימפּאַטאָמען פון "גוטער ביירגער־שאַפט".

מיר ציען זייער באַזונדער אויפמערקזאַמקייט צו די דאָזיקע קאָנקורסן פון די קאַנאַדער נאַציאָנאַלע אייזנבאַנען.

דאָס "ווייסע פּאַפּיר"

דאָס "ווייסע פּאַפּיר" וואָס די בריטישע רעגירונג האָט נאָר־וואָס פאַרעפנטלאַכט וועגן דער לאַגע אין אַרץ־ישראל, פאָלגט נאָך קאָנטיק די אַלגעמיינע ליניע פון דער בריטישער פּאָליטיק די לעצטע צייטן: ניט צו זאָגן גאָרנישט באַשטימטעס, און צו געבן גערעכטיקייט ביידע צדדים.

אַזוי אַנערקענט דאָס פּאַפּיר דעם אַלגעמיין גינסטיקן פאַר די אַראַבער באַריכט פון דער שאָ קאָמיסיע. אין באַרעכטיקט גלייכצייטיק די טענות פון די ציוניסטן בנוגע די אונגוסט געשעענישן אין ארץ־ישראל. זי זשאַלעוועט ניט פאַר די אַראַבער די צופרידנהייט אָן וויסן; אַז די ציוניסטישע פּאָליטיק האָט געפירט צו די אויסברוכן, און גיט גלייכצייטיק צו, אַז די ציוניסטן זיינען געדעכט מיט זייערע באַשולדיקונגען קעגן דעם גראַנד־מופטי, דער אַראַבישער עקזעקוטיווע און אפילו דער פאַלעסטינער רעגירונג.

קומט עס אָבער צו מישות/דיקער האַנדלונג, באַקלאָגט זיך דאָס פּאַפּיר אויף די ווידערשפּרעכנדיקע אינטערעסן צווישן זוועלכע מען מוז געפינען אַ גלייכגעוויכט. אין גיט צו, אַז די רעגירונג האָט ניט קיין קאָנקרעטע פלענער וועגן דעם ענין.

אַלץ דאַרף אַזוי ווייטער אָפּהייגען פון ציפעליקע באַשלוסן, אונטער דער ווירקונג־פונ'ס מאָמענט. הייגט קאָן די רעגירונג אַרויסגעבן אימיגראַציע דערלויבענישן, אין מאָרגן קאָן זי זיי צוריקציען, און איבערמאָרגן, אונ־טער'ן דרוק פון אידישע פּראָטעסטן. קאָן זי אפשר צוריק אַרויסגעבן אַ צאָל דערלויבענישן.

דאָס איז די ערגסטע פּאָליטיק, וואָס מען קאָן זיך פאָרשטעלן, ווייל זי מוז נאָך פאַרשאַרפן די באַציאונגען צווישן די צדדים און האַלטן ביידע צדדים געשפּאַנט אין קאַמף. — דער איינציקער מיטל צו דערגרייכן עפּעס.

איז דאָס אפשר דער ציל פון דער בריטישער פּאָליטיק. אַנצוהאַלטן ווייטער דעם קאַמף און ניט לאָזן אויסלעשן זיך דאָס פייער פון שנאה?

אַזאַ פּאָליטיק פון אומבאַשטימטקייט און ציפעליקייט קאָן צו קיין גוטס ניט פירן. וואָס די באַשטימטע פּאָליטיק זאָל ניט זיין, איז זי בעסער פון דער אומבאַשטימטער: אַמווייניקסטנס וויים דאָן יעדער צד, וואָס עס קאָן דערוואַרטן.

די באַדייטונג פון פּראָפעסאָר קוזאַ'ס נצחון

(ברייוו פון רומעניע) (ספּעציעל פאַר "דאָס אידישע וואָרט") פון י. יעווין

דער שטערן פון דער איצטיקער רעגי־רונג הויבט אָן צו פאַרגיין, און איר פּאָ־פּולאַריטעט זינקט פון טאָג צו טאָג, אומ־גליקלאַכערוויזע מאַכן די איצטיקע מוש־לים איין פעלער נאָכן אַנדערן און שטויר־סען דערמיט אָפּ פון זיך אויך יענע ווייר־ניקע, וואָס זעען אין זיי די טרעגער פון דער דעמאָקראַטישער אידייע.

רעגאַרטיקע טיילן: פון דער גלחיש־ביר־גערלאַכער נאַציאָנאַלער פּאַרטיי אין טראַנסילוואַניע און פון דער ראַדיקאַל פּויר־ערישער (צאַראַניסטישער) פּאַרטיי, וואָס האָט איר הויפּט לעגטער אין בעסעראַביע, מ'האָט געקאָנט גלויבן, אַז אויב דער האַ־מער פון בראַטיאַנו'ס דיקטאַטור האָט צע־נויפגעשמידט די אויבנדערמאָנטע טיילן אין איין קערפּערשאַפט, וועט דאָס שטיין ביים רודער נאָך מער צעמענטירן און פאַרשטאַרקן די נייע פּאַרטיי. אין אמת'ן אָבער האָבן זיך אינערהאַלב דער פּאַרטיי אַרויסגעוויזן חלוקי־דעות. די טראַנסיל־וואַנער, וואָס האַלטן זיך פאַר מיוחסים און גרויסע מומחים אין הלכות פּאָליטיקע, האָבן געקוקט אויף די צאַראַניסטן מיט אויבן אַראָפּ און זיי ניט צוגעלאָזט אויף פאַראַנטוואָרטלאַכע רעגירונגס־שטעלעס.

די שטענדיקע רייבונגען אין דער רע־גירונגס פּאַרטיי האָבן אומפאַרמיידלאַך געפירט צו אַפּטע פּערזאָן ענדערונגען. אין דעם איצטיקן קאַבינעט, באַזונדער גע־קריינקט האָבן זיך געפילט די בעסאַראַ־בער פּאַראַנסיסן, וואָס זיינען דורך דער בראַטאַנו פּאַרטיי באַהאַנדלט געוואָרן אין זייער צייט, ווי האַלבע באַלשעוויקעס און צו וועלכע די נייע פּאַרטיי־פאַרבינדעטע האָבן זיך באַצויגן מיט אַ געוויסן חשד. דער אָנפירער פון די בעסאַראַבער צאַ־ראַניסטן פּראָפעסאָר סטערע האָט געהאַט אונטער בראַטיאַנו'ס הערשאַפט אויסצו־שטיין געבראַטענע לײדן. איבער זיין דייטשער אָריענטאַציע בשעת דעם וועלט קריג, און אויך איצט פלעגט מען אים האַלטן אין שאַטן, כדי ניט צערייצן די הונגיש־ספּערן און פּאַטריאָטישע שרייערס. די רייכע פּאָליטישע דערפאַרונג פון שטע־ר'ן און זיין פיל זייטיקע אייראָפּייאישע בילדונג האָבן אים אָבער אַרויסגערוקט אפילו אין די דאָזיקע שווערע אומשטע־דען, און ער איז געוואָרן דער וויכטיק־ערין, און זאָס איז אויסגעקומען קעמפן גירונג. די באַדייטנסטע לייסטונג פון דעם איצטיקן קאַבינעט — די דעמאָקראַטישע אַדמיניסטראַטיווע רעפאָרם — איז מעשה ידין, און זאָס איז אויסגעקומען קעמפן שווער אין די רייען פון דער רעגירונג פאַר'ן פּרינציפּ פון צענטראַליזאַציע. דער רעוואָלוציאָנערער עבר פון סטערע אין צאַרישן רוסלאַנד, זיינע גלענצנדע אַרא־טאַרישע פייאיקייטן און זיין בקיאות אין פּאָליטישע פראַגן האָבן געשטאָכן די אויר־טעלינענץ, די שטודירנדיקע יוגנט, האָט זיך אחער געצויגן פון אַלע עקן. מען האָט דאָ גוט געקאָכט, און די פריזן זיינען גע־ווען ניט טייער. אָבער די רעסטאַראַציע האָט נאָך פאַרמאָגט אַ בעסערן רייע: דעם רייע פון די דריי טעכטער פון גוראַק'ן — איינע שענער פון דער צווייטער. די טעכ־טער האָבן באַרינט די עסטן, געפלוידערט מיט זיי, געמאַכט באַקאַנטשאַפטן, — און דער סוף איז געווען, אַז אַלע דריי טעכ־טער האָבן געמאַכט גוטע קאַריערעס. איי־נע האָט געהייראַט מיט דעם אינ'ז־שיינער בוכאַוועץ, וואָס האָט געבויט די סיבירער אייזנבאַן; די צווייטע — האָט חתונה גע־האַט פאַר דעם מיליאָנער און גאָלד־קענ'ג באָטינסקי. די דריטע איז געווען די פרוי אַ רעגירונגס באַאַמטן ליסאַנעוויטש.

אָט די ליסאַנעוויטש האָט אין דער פּע־טערבורגער געזעלשאַפט אויסגענומען מיט איר חכמה און שיינקייט. זי האָט פאַר־מאָגט גייסט און טאַלאַנט. אין משך פון 10—15 יאָר האָט זיך אַרום איר, דער שיינער מאַטילדע, געדרייט אַן אַ שיעור איינפלוסרייכע מענער. מאַטילדע האָט אָבער מיט דער צייט אָנגעהויבן טראַכטן, אַז עס וואָלט כראַי געווען זיך צו "קאָנסאָ־לידירן", באַעפעסטיקן איר לאַגע אין לעבן. דער קליינער רעגירונגס־באַאַמטער, איר מאַן, האָט איר קיינמאָל ניט געפאָסט, אין אָט דעם מאָמענט האָט זיך באַוויזן אין פעטערבורג די פריינט פון ווייטע, פּראָפעסאָר האָט אָנגעהויבן מאַכן זיין שנעלע קאַריע־רע. אין פּראָנצאַוויזיש טעאַטער אין פּע־טערבורג שטעלט מען דעם 42 יאָריקן ווי־טע'ן פאַר פאַר דער פרוי מאַטילדע לי־סאַנעוויטש — אַן ווייטע אין באַזונגען אויף אייביק. ווייטע באַמיט זיך צו געווינען די פריינטשאַפט פון דער יפת תאַר. דער ענטפער איז אָבער אַ קלאָרער: דער וועג צו איר איז נאָר — די הייראַט. די פרוי ליסאַנעוויטש האָט אָבער געהאַט אַ מאַן. זי האָט זיך דאַריבער תחלת געראַרפט דער־שלאָגן אַ גט. דער גט־פּראָצעס האָט גע־פאַדערט געלט. דער מאַן פון מאַטילדע לי־סאַנעוויטש האָט געפאָדערט אַנטשעדיקונג און חוץ דעם אַ רעגירונגס שטעלע מיט אַ מינדסטן שכירות פון 3000 רובל אַ יאָר. אַ שטעלע האָט שוין ווייטע אים געקאָנט פאַרשאַפן, אָבער די 30.000 רובל אָבערט געלט האָט ער ניט געהאַט. ער איז ערשט ניט לאַנג געקומען קיין פעטערבורג, און האָט נאָך ניט באַוויזן צו אַנזאַמלען קיין קאַפּיטאַל — ער איז געווען אַ פאַרצווייפל־טער.

ווייטע האָט זיך פאַרטרויעט פ. פּראָ־פעס'ן. און זיין ליבע צו דער דריטער טאָכ־טער פון דעם רעסטאַראַטאָר גוראַק — האָט דערגרייכט אַזאַ מדרגה, אַז עס איז געווען קלאָר:

ער איז אומגליקלאַך. אויב ער ווערט ניט פּטור פון ליסאַנעוויטש'ן, אויב ער האָט נישט חתונה מיט מאַטילדען.

אויב די רעגירונג האָט ניט געוואוסט ווי צו קעמפן מיט אירע פאַרטיי קעגנער, האָט זי נאָך ווייניקער פאַרשטאַנען צו שטיין אויף דער וואַך פון דער אייניקייט פון דער איינגענער פּאַרטיי. ווי מיר האָבן סען דערמיט אָפּ פון זיך יענע ווייר־ניקע, וואָס זעען אין זיי די טרעגער פון דער דעמאָקראַטישער אידייע.

רעגאַרטיקע טיילן: פון דער גלחיש־ביר־גערלאַכער נאַציאָנאַלער פּאַרטיי אין טראַנסילוואַניע און פון דער ראַדיקאַל פּויר־ערישער (צאַראַניסטישער) פּאַרטיי, וואָס האָט איר הויפּט לעגטער אין בעסעראַביע, מ'האָט געקאָנט גלויבן, אַז אויב דער האַ־מער פון בראַטיאַנו'ס דיקטאַטור האָט צע־נויפגעשמידט די אויבנדערמאָנטע טיילן אין איין קערפּערשאַפט, וועט דאָס שטיין ביים רודער נאָך מער צעמענטירן און פאַרשטאַרקן די נייע פּאַרטיי. אין אמת'ן אָבער האָבן זיך אינערהאַלב דער פּאַרטיי אַרויסגעוויזן חלוקי־דעות. די טראַנסיל־וואַנער, וואָס האַלטן זיך פאַר מיוחסים און גרויסע מומחים אין הלכות פּאָליטיקע, האָבן געקוקט אויף די צאַראַניסטן מיט אויבן אַראָפּ און זיי ניט צוגעלאָזט אויף פאַראַנטוואָרטלאַכע רעגירונגס־שטעלעס.

די שטענדיקע רייבונגען אין דער רע־גירונגס פּאַרטיי האָבן אומפאַרמיידלאַך געפירט צו אַפּטע פּערזאָן ענדערונגען. אין דעם איצטיקן קאַבינעט, באַזונדער גע־קריינקט האָבן זיך געפילט די בעסאַראַ־בער פּאַראַנסיסן, וואָס זיינען דורך דער בראַטאַנו פּאַרטיי באַהאַנדלט געוואָרן אין זייער צייט, ווי האַלבע באַלשעוויקעס און צו וועלכע די נייע פּאַרטיי־פאַרבינדעטע האָבן זיך באַצויגן מיט אַ געוויסן חשד. דער אָנפירער פון די בעסאַראַבער צאַ־ראַניסטן פּראָפעסאָר סטערע האָט געהאַט אונטער בראַטיאַנו'ס הערשאַפט אויסצו־שטיין געבראַטענע לײדן. איבער זיין דייטשער אָריענטאַציע בשעת דעם וועלט קריג, און אויך איצט פלעגט מען אים האַלטן אין שאַטן, כדי ניט צערייצן די הונגיש־ספּערן און פּאַטריאָטישע שרייערס. די רייכע פּאָליטישע דערפאַרונג פון שטע־ר'ן און זיין פיל זייטיקע אייראָפּייאישע בילדונג האָבן אים אָבער אַרויסגערוקט אפילו אין די דאָזיקע שווערע אומשטע־דען, און ער איז געווען דער וויכטיק־ערין, און זאָס איז אויסגעקומען קעמפן גירונג. די באַדייטנסטע לייסטונג פון דעם איצטיקן קאַבינעט — די דעמאָקראַטישע אַדמיניסטראַטיווע רעפאָרם — איז מעשה ידין, און זאָס איז אויסגעקומען קעמפן שווער אין די רייען פון דער רעגירונגס פאַר'ן פּרינציפּ פון צענטראַליזאַציע. דער רעוואָלוציאָנערער עבר פון סטערע אין צאַרישן רוסלאַנד, זיינע גלענצנדע אַרא־טאַרישע פייאיקייטן און זיין בקיאות אין פּאָליטישע פראַגן האָבן געשטאָכן די אויר־

אומבאַקאַנטע נייעס וועגן רוסישע קיסרים, דייטשע אַנטיסעמיטן און אַמאָליקע אידישע גבירים

דערציילט פון אַ רעדאַקטאָר — אַ בן שמונים פון י. קלינאָוו

די טאָכטער פונ'ם רעסטאָראַ־טאָר גוראַק — די רוסישע גרעפין

אין דייטשלאַנד איז איצט אַרויס אַ ניי בוך וועגן גראַף ווייטע — פון קאַרעסטאַ־ווע, — אַ געוועזענע רוסישן רעגירונגס־באַאַמטן, וואָס איז געשטאַנען נאָענט צום מאַן מיט'ן מערקווירדיקן פּאָליטישן שיק־זאָל. קאַראַסטאָוועע איז באַהערשט פון איין ווילן: רעאַבעלעטירן דעם פאַרשטאָר־בענעם ווייטע'ן און באַמאַנען זיינע אונ־געהויערע פאַרדינסטן פאַר לייסאַנד. קיין נייע פאַקטן זיינען אָבער אין'ם בוך ניטאָ.

אויף פּראָפּער — דער אַמאָליקער אַרויס־נעבער און רעדאַקטאָר פון די "בירזשעוועע וועדאָמאָסטי" פון פעטערבורג — גיט זיך אָפּ אין זיינע נאָר וואָס דערשיינענע מע־מואַרן אויך מיט דעם. עס זיינען פאַראַן מענשן, וואָס באַציען זיך מיט גרויס פאַר־זיכטיקייט צו די אַלע סודות, וואָס פּראָפּער ברייינגט איצט אַרויס פאַר דער עפנטלאַכ־קייט פון זיין רעדאַקציע און פאַרלאָג פאַר 50 יאָר. ער גיט אָבער דאָס "וואָס איז אין דער צייטונג ניט דערשינען," — ער זאָגט אויס פון דעם חדר — צי איז טאַקע אַלעס אמת אין זיינע זכרונות — איז שווער צו זאָגן. אין פאַקט איז אָבער זיי כער: צו ווייטע'ן איז פּראָפּער יאָ געשטאַ־נען נאָענט און איז אין צייט אפילו גע־ווען מיט אים אין דער אַרבעט. עס איז דאַריבער פון גרויס אינטערעס, וואָס דער רעדאַקטאָר, דער זקן — נאָכטרט וועגן דעם לעבן פון ווייטע, פון דעם מענשן, וואָס פּראָפּער רופט אָן:

"דאָס ניט געלייזטע רעטעניש"!

דער וועג פון דעם אייזנבאַן באַאַמטן ביז צום פאָסטן פון פּרעמיער־מיניסטער, — דער וועג פון שווערער אַרבעט אין אָדעס ביז צו די אַמעריקאַנער פאַרהאַנדלונגען וועגן דעם רוסיש יאַפּאַנעזישן שלום, די עליות און ירידות פון דעם גראַף — ס. פּראָפּער גיט וועגן דעם אַ באַגריף מיט דער הילף פון די זכרונות וועגן פּריוואַטע שמו־עס, וואָס ער האָט געהאַט אַן אַ סוף מיט ווייטע'ן. ווייטעס פּריוואַט לעבן קומט ביי פּראָפּער'ן זייער ברייט צום אויסדרוק. אין דער ערשטער ריי — אויך די געשיכטע מיט ווייטע'ס חתונה, פון זיין פאַמיליען לעבן, און פון דער סביבה אַרום ווייטע'ס הויז.

מען האָט געוואוסט, אַז ווייטע'ס צווייטע פרוי איז אַ אידישע טאָכטער, מ. פּראָ־פעס'ר דערציילט איצט געגען, ווי עס איז געקומען צום שידוך פון ווייטע'ן. וואָס איז שוין צו דער חתונה געווען באַן־מיניסטער, מיט דער "שיינער מאַטילדע", און וואָס פאַר אַ ראָלע האָט אַ די מאַטילדע גע־שפּילט אין ווייטע'ס לעבן.

אין די זיבעציקער און אַכציקער יאָרן — דערציילט פּראָפּער — האָט אין פּע־טערבורג געש'מ'ט מיט'ן גוט'ן עסן די רעסטאָראַציע פון אייגעם, גוראַק'ן. די אינ־טעליגענץ, די שטודירנדיקע יוגנט, האָט זיך אחער געצויגן פון אַלע עקן. מען האָט דאָ גוט געקאָכט, און די פריזן זיינען גע־ווען ניט טייער. אָבער די רעסטאָראַציע האָט נאָך פאַרמאָגט אַ בעסערן רייע: דעם רייע פון די דריי טעכטער פון גוראַק'ן — איינע שענער פון דער צווייטער. די טעכ־טער האָבן באַרינט די עסטן, געפלוידערט מיט זיי, געמאַכט באַקאַנטשאַפטן, — און דער סוף איז געווען, אַז אַלע דריי טעכ־טער האָבן געמאַכט גוטע קאַריערעס. איי־נע האָט געהייראַט מיט דעם אינ'ז־שיינער בוכאַוועץ, וואָס האָט געבויט די סיבירער אייזנבאַן; די צווייטע — האָט חתונה גע־האַט פאַר דעם מיליאָנער און גאָלד־קענ'ג באָטינסקי. די דריטע איז געווען די פרוי אַ רעגירונגס באַאַמטן ליסאַנעוויטש.

אָט די ליסאַנעוויטש האָט אין דער פּע־טערבורגער געזעלשאַפט אויסגענומען מיט איר חכמה און שיינקייט. זי האָט פאַר־מאָגט גייסט און טאַלאַנט. אין משך פון 10—15 יאָר האָט זיך אַרום איר, דער שיינער מאַטילדע, געדרייט אַן אַ שיעור איינפלוסרייכע מענער. מאַטילדע האָט אָבער מיט דער צייט אָנגעהויבן טראַכטן, אַז עס וואָלט כראַי געווען זיך צו "קאָנסאָ־לידירן", באַעפעסטיקן איר לאַגע אין לעבן. דער קליינער רעגירונגס־באַאַמטער, איר מאַן, האָט איר קיינמאָל ניט געפאָסט, אין אָט דעם מאָמענט האָט זיך באַוויזן אין פעטערבורג די פריינט פון ווייטע'ן וואָס האָט אָנגעהויבן מאַכן זיין שנעלע קאַריע־רע. אין פּראָנצאַוויזיש טעאַטער אין פּע־טערבורג שטעלט מען דעם 42 יאָריקן ווי־טע'ן פאַר פאַר דער פרוי מאַטילדע לי־סאַנעוויטש — אַן ווייטע אין באַזונגען אויף אייביק. ווייטע באַמיט זיך צו געווינען די פריינטשאַפט פון דער יפת תאַר. דער ענטפער איז אָבער אַ קלאָרער: דער וועג צו איר איז נאָר — די הייראַט. די פרוי ליסאַנעוויטש האָט אָבער געהאַט אַ מאַן. זי האָט זיך דאַריבער תחלת געראַרפט דער־שלאָגן אַ גט. דער גט־פּראָצעס האָט גע־פאַדערט געלט. דער מאַן פון מאַטילדע לי־סאַנעוויטש האָט געפאָדערט אַנטשעדיקונג און חוץ דעם אַ רעגירונגס שטעלע מיט אַ מינדסטן שכירות פון 3000 רובל אַ יאָר. אַ שטעלע האָט שוין ווייטע אים געקאָנט פאַרשאַפן, אָבער די 30.000 רובל אָבערט געלט האָט ער ניט געהאַט. ער איז ערשט ניט לאַנג געקומען קיין פעטערבורג, און האָט נאָך ניט באַוויזן צו אַנזאַמלען קיין קאַפּיטאַל — ער איז געווען אַ פאַרצווייפל־טער.

ווייטע האָט זיך פאַרטרויעט פ. פּראָ־פעס'ן. און זיין ליבע צו דער דריטער טאָכ־טער פון דעם רעסטאָראַטאָר גוראַק — האָט דערגרייכט אַזאַ מדרגה, אַז עס איז געווען קלאָר:

ער איז אומגליקלאַך. אויב ער ווערט ניט פּטור פון ליסאַנעוויטש'ן, אויב ער האָט נישט חתונה מיט מאַטילדען.

עס האָט אים פון דער פאַרלעגנהייט יוגנט, האָט האַלפן איינער אַ פאַרמיטלער, גראַוועג־האַפּ, אַ געבוירענער אין באַלטיקום, אַ מיסטעריעזע פיגור, וואָס האָט זיך אין די אַכציקער יאָרן באַוויזן אין פעטערבורג, און האָט אין משך פון יאָרן אויסגענוצט ווייטען גרויסן באַגריף פון העכסט פאַר־צווייפלטן באַראַקטער.

גראַוועגהאַפּ האָט געקראָגן פאַר ווייטע'ן דאָס בעלן. ער איז אַוועק צו פרענקל'ען דעם דירעקטאָר פון דער רוסישער באַנק פאַר אויסלענדישן האַנדל. פרענקל האָט זיך מיישב געווען, אַז עס לוינט זיך אַריינ־צולייגן אַזאַ קאַפּיטאַל אין ווייטע'ן — און געגעבן די 30.000 רובל.

מאַטילדע האָט זיך מיט ליסאַנעוויטש'ן אָפּגע'גט. זי איז געווען די פרוי פון־ווי־טע.

אויך איר צווייטע שוועסטער אָבער, פרוי בר־באַוויץ, האָט זיך גע'שמד'ט.

די דריטע שוועסטער אָבער, די גאָלד־מיליאָנערן באָטינסקי, איז צוזאַמען מיט איר מאַן געבליבן ביים אידישן גלויבן. און דערפאַר — האָט פון פאַן־ווייטע אויבער גערעכן מיט זיי אַלע באַציאונגען, און זיך מיט זיי מער קיינמאָל ניט באַגעגנען . . .

די סביבה פון דער ווייטע־פאַמיליע:

ווען עס האָט זיך געהאַנדלט אין גע־שעפט, אין נוצן, איז מען געווען אויך גמוט־בדידער מיט אים. פּראָפּער האַלט ווייטען פאַר אַן אַנטיסעמיט. און אַז פּראָ־פעס'ר זאָגט דערויף עדות האָט עס אַ גרונט. אָבער — אויך ווייטע, ווען עס איז געווען נויטיק, האָט ער פּראָטעזשירט אידישע סוחרים. פּראָפּעס'ר דערציילט, למשל, וועגן דעם שרעקלאַכן הונגער אין אַנהויב פון די נייניציקער יאָרן. די רעגירונגס מאַשין האָט באַגראָבן אין אַ מאַסן־גראַב אַלע אידישע אינסטיטוט אַ געגוויע מאַ־פּע, — און מען האָט פעסטגעשטעלט, אַז עס איז טאַקע אַ דאָרף. עס פליען באַאַמטע פון די פּאָסטנס. ווייטע איז מלא רציחה אויף "זיין" גראַוועגהאַפּן, ווייל אים פאַר־שיקן, — אָבער גראַוועגהאַפּ ווייסט צופיל פון ווייטע'ן זעלבסט, און עס סטראַשעט ווייטע'ן מיט אַנטחילונגען.

מען ניט אים געלט און ער פאָרט אַוועק אין אַ רעגירונגס־מיסיע אין פּאַריז.

אַזוי האָט די געפאָלגטע אידישע צוקער־פאַבריק אָנגעמאַכט אַ גאַנצע איבערקערע־ניש אין'ם מיניסטעריום.

דעם טיטל "גראַף" האָט ווייטע באַקו־מען נאָך דעם שלום־אָפּמאַך, וואָס ער האָט אונטערגעשריבן מיט'ן יאַפּאַנישן פאַרטרע־טער, באַראָן קוטסומא. ווייטע האָט אין אַלגעמיין געהאַט אַ קראַנקע נייגונג צו טי־טולן. אַז אַזוי איז געווען אויך זיין פרוי. זי האָט אויף אַ גאַנץ אַריינגעלן אופן מו־דיע געווען פּראָפּערן, אַז ווייטע איז אַ גראַף. קיינער האָט נאָך ניט געוואוסט דערפון, ווייל דאָס איז געשעען נאָך אַ

(שלוס אויף זייט 3)

וואָס אַ ווילדער מענש דיינקט וועגן אונזער ציוויליזאַציע

ער זאָגט אַז די ווייסע מענשן דאַרפן זיך נאָך לערנען אַנשטענדיקייט און ערלאַכקייט ביי ווילדע

וואָס דענקען די ווילדע מענשן וועגן אונז? וואָס פאַר אַ מיינונג האָבן זיי וועגן אונזער ציוויליזאַציע? ניט איינמאָל האָבן זיך אַ סך געוואונדערט וואָס עס קאָן זיין די באַציאונג פון יענע ווילדע מענשן, וועל־כע זיינען אָפּגעריסן פון דער מענשלאַכער ציוויליזאַציע. אַ סך האָבן זיך געוואונדערט ווי אַזוי אַ ווילדער, וועלכער האָט קיינ־מאָל קיין ווייסן מענשן ניט אָנגעזען און האָט קיינמאָל ניט באַרירט דעם באָדן פון דער ציוויליזירטער וועלט, וואָלט געפילט, ווען ער וואָלט אַוועקגענומען געוואָרן פון די ווילדערנישן און געהאַלטן געוואָרן אַ לאַנגע צייט צווישן ווייסע.

איצט קומט אַ ווילדער מענש וועלכער איז אַלס קינד אַוועקגערישן געוואָרן פון יע־נע ווילדע קהילות און האָט זיך אויפגע־האַרעוועט צווישן ווייסע מענשן און זאָגט אַרויס זיין מיינונג וועגן אונז אין דעם נעכטיקן "פּאַבליק לעדזשער".

דער נאָמען פון דעם דאָזיקן מאַן איז דייער אַ לאַנגער. ער רופט זיך באַטאַ קינ־דאַי אַמאַזאַ איבן לאַ באַנאַלאַ". זיין לע־בענס געשיכטע קלינגט פאַנטאַסטיש און איז כמעט אומגלויבלאַך. ער איז געבוירן געוואָרן אין אַ דערפל פון ווילדע אויף דעם דרום־זייט פון סאַהאַרא מדבר, אין אַ פּלאַץ וואו קיין ווייסער מענש האָט קיינמאָל ניט געקאָנט צוטרעטן. ווען ער איז זיבן יאָר אַלט געווען האָט ער זיך אַוועקגעלאָזט וואַנדערן מיט די מינ־דערהייטן זיינען ווידער געוואָרן אָנגעשטריינגטע און דער גובערנאַטאָר פון טראַנסעלוויניע האָט פאַרבאָטן די אונגאַרן און די דייטשן זיך צו באַנוצן מיט זייערע מוטער שפּראַכן אי די רעגירונגס אַנשטאַלטן, אויב די בלוט־טיקע געשעענישן אין לופטן האָבן צעצ־קריגט די רעגירונג מיט די אַרבעטער, האָט די אומגערעכטע האַנדלונג פון דער רעגירונג אין טראַנסילוואַניע אויפגע־שעטלט אַ וואַנט צווישן דעם קאַבינעט און די מינדערהייטן. די רעגירונגס־פאַר־טיי האָט פאַרלאָרן דעם לעצטן פאַרבינ־דען און שטייט איצט אינגאַנצן אַזאַ־ליידט צו ווערן אין דעם רומעניש פּאָלי־טישן לעבן.

דער דאָזיקער באַרג אַראָפּ פון דער אַמאָל פּאָפּולאַרער רעגירונג ווערט נאָכגע־פאָלגט דורך דער רומענישער דעמאָקראַ־טי מיט גרויס שמערץ און זאָרג. באַזונ־דער שווער זעען צו די דאָזיקע שקיעה די רומענישע אידן, וואָס האָבן פאַרבונדן מיט מאַנו'ס הערשאַפט גרויסע האָפענונ־גען. פאַר זיי איז קלאָר, אַז דער באַנ־קראָט פון די פּרונב צו אויסשטעלן אַ רעמאָקראַטישן רעזולט נוקס. זיין אין די אידן. אַלס באַשטעטיקונג דערצו קאָן דינען דער פאַקט, וואָס פּראָפעסאָר קוזאַ איז לעצטנס אויסגעווילט געוואָרן ביי די הוספה'דיקע וואַלן אין פאַרלאַמענט. דער זיג פון פּראָפעסאָר קוזאַ איז דערמעג־לאַכט געוואָרן דורך דער פאַסיווער האַלט־טונג פון דער רעגירונג און דורך דער "ברודערלאַכער" שטיצע, וואָס די בראַטי־אַנו פּאַרטיי האָט געלייסטעט דער אַנ־טיסעמיטישער ליגע ביי די לעצטע וואַ־לען. נאָך די אַנטיסעמיטישע עקסצעס: אין קעשענעוו, קאַגול און יאַסי, באַקומט דער אויסוואַל פון פון קוזאַ אין פּאַרלאַ־מענט אַ באַזונדערע באַדייטונג. די אַנ־טיסעמיטישע באַוועגונג, וועלכע האָט ביז איצט ניט קיין פּאָליטישע פאָרם, באַקומט איצט אַ מעגלאַכקייט צו ווירקן דירעקט אויף די פאַראַנטוואָרטלאַכסטע פאַקטאָרן. עס איז ניטאָ קיין שום ספק, אַז אין דעם שטעקט די האַנט פון בראַטיאַנו, וואָס ווייל ירשה'נען די מאַכט און ער האָט זיך דער־איינגעקויפט אַ געוויסע מאָס־ראַליישקייט. עס איז אַ געזעץ פון דער נאַ־טור, אַז מענער און פרויען זאָלן הייראַטן וועגן זיי זיינען נאָך שיין און יונג, כדי זיי זאָלן קאָנען פירן אַ נאָרמאַל לעבן. איר לערנט אָבער אייערע קינדער צו וואַרטן ביז זיי וועלן זיך קאָנען "סופּאָרטן" און דאָס צווינגט זיי צו דערשטיקן די נאַטיר־ליכע פאַרלאַנגען, אָדער צו פירן אין גע־היים אַ געשלעכטלאַכן לעבן. וועגן עס קומט די צייט פון זייער הייראַט, זיינען זיי שוין צו קראַנק און צו פאַרדאַרבן צו קאָנען געניסן די ברכות פון זייער חתונה."

ווען מען האָט לא באַנאַלאַ'ן געפרעגט צי עס פאַרדריסט אים פאַרוואָס ער האָט אַזוי פיל יאָרן פון זיין לעבן פאַרבראַכט צווישן ווייסע מענשן, האָט ער געענ־טפערט:

"מיין לעבן איז געווען ווי אַ שלעכטער חלום. איך וואָלט ניט אויסגעביטן די דער־פאַרונגען וואָס איך האָב געהאַט פאַר דער טייערסטער זאַך אין דער וועלט. איך האָב ליב די ווייסע ציוויליזאַציע ווייל איך דענק, אַז זי קאָן ערשט ציוויליזירט ווערן. נאָך אַלעמען קאָן מען ניט באַשולדיקן דעם ווייסן מענשן פאַרוואָס ער איז נאָך ניט פאָלקאָם ציוויליזירט, ווייל ציוויליזאַציע איז זייער קאָמפּליצירט. איך האָף אָבער אַז עס וועט קומען אַ צייט ווען די ווילדע מענשן וועלן מער ניט קאָנען געפינען קיין פּנימות אויף זייערע ווייסע ברידער."